

МЦПД

Міжнародний
Центр
Перспективних
Досліджень

01001, Україна, м. Київ, вул. Бориса Грінченка, 4, офіс 3.
Тел. (044) 279-88-23 | office@icps.kiev.ua | www.icps.com.ua

Зовнішньополітичні акценти

12 грудня 2014 року
Випуск 14

Зміст

Європейський фокус	1
• Початок виконання Угоди про асоціацію: здобутки та проблеми	1
Регіональний та глобальний фокус: вплив на Україну	3
• Світова вугільна мозаїка та Україна	3
• Санкції та ціна на нафту тиснуть на російську економіку	5

Європейський фокус

Початок виконання Угоди про асоціацію: здобутки та проблеми

15 грудня 2014 року має відбутися перше інавгураційне засідання Ради Асоціації, яка створюється відповідно до статті 461 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. З огляду на те, що з 1 листопада поточного року набули чинності окремі положення Угоди про асоціацію, по суті йдеться про початок переходу України у відносинах з ЄС з формату «партнерство та співробітництво» до моделі «політична асоціація та економічна інтеграція».

Україна переходить у відносинах з ЄС з формату «партнерство та співробітництво» до моделі «політична асоціація та економічна інтеграція»

Цілком очевидно, що Україна має справу з безпрецедентним за складністю документом, виконання якого має торкнутися практично всіх сфер життя та секторів економіки. Водночас готовність уряду до використання тих можливостей, які містить угода про асоціацію, викликає певні сумніви. Як правило, інші країни Східної та Центральної Європи, укладаючи угоди асоціативного типу з ЄС, створювали чіт-

ку вертикаль і горизонталь органів державної влади, відповідальних за їхнє виконання. Причому той факт, що більшість із них у результаті таких угод набували офіційного статусу кандидата на членство в ЄС і в подальшому ставали повноправними державами-членами ЄС, свідчить, що інституційне забезпечення європейської інтеграції є ключовим фактором, від якого залежить успішність державної політики у сфері європейської інтеграції.

Напередодні проведення засідання Ради Асоціації доцільно зробити перші проміжні висновки здобутків та недоліків з цього питання в Україні. До здобутків можна віднести створення Урядового офісу з питань європейської інтеграції та запровадження у більшості міністерств посад заступників міністрів з європейської інтеграції.

Проте недоліків значно більше, ніж плюсів. По-перше, за 9 місяців після перемоги Революції гідності так і не введено політичну посаду (першого) віце-прем'єр-міністра з питань європейської інтеграції. В результаті європейська інтеграція залишається політикою, яка відірвана від реального процесу реформ і реалізується

невеликою групою ентузіастів-експертів та державних службовців, без системної підтримки на рівні уряду.

По-друге, Урядовий офіс з питань європейської інтеграції, маючи штатний розклад всього в 30 одиниць, навіть у порівнянні із Координаційним бюро європейської та євроатлантичної інтеграції, яке аналогічно існувало в структурі секретаріату Кабінету Міністрів України в статусі департаменту, має досить обмежені повноваження в питанні горизонтальної координації європейської інтеграції.

По-третє, у переважній більшості центральних органів виконавчої влади та обласних, Київській міській, державних адміністраціях не відновлено підрозділи з питань європейської інтеграції. В результаті відповідна компетенція за залишковим принципом належить до різних департаментів та управлінь, в яких зовсім інші пріоритети.

По-четверте, урядом не проведено широкої роз'яснювальної кампанії про переваги, які відкриваються з набуттям чинності Угоди про асоціацію для українського суспільства та бізнесу. Частково цю прогалину заповнює громадянське суспільство, проте цього очевидно недостатньо.

Окрім того, негативний вплив на сприйняття суспільством Угоди про асоціацію здійснює фактор зовнішньої агресії з боку Російської Федерації, керівництво якої звинувачує ЄС та Україну в тому, що Угода про асоціацію укладена без консультацій з Кремлем і нібито всупереч інтересам Росії. При цьому той факт, що відповідно до загально визнаних норм міжнародного публічного права кожна держава в силу свого суверенітету має право на укладення будь-яких міжнародних договорів з іншими державами та міжнародними організаціями, взагалі ігнорується. Водночас відсутність системних реформ, які би продемонстрували суспільству вигоди від євроінтеграційного курсу, потенційно може значно зменшити рівень його підтримки громадянами України.

Європейська інтеграція залишається політикою, яка відірвана від реального процесу реформ

Враховуючи це, Президенту, уряду та Верховній Раді України слід невідкладно вирішити низку першочергових питань, які стосуються європейської інтеграції:

По-перше, призначити (першого) віце-прем'єр-міністра з питань європейської інтеграції — міністра європейської інтеграції. Слід зазначити, що в режимі off the record окремі чиновники зазначали, що така ідея слушна, проте не на часі через жорстку економію коштів. Проте, як відомо, «скупиий платить двічі». Економія на тому органі, який має стати локомотивом для проєвропейських змін в Україні в ситуації, коли країна перебуває на грані дефолту, виглядає дивною. Зокрема, на фоні сумнівного рішення про створення міністерства інформаційної політики та збереження величезної кількості агентств та комітетів, від яких жодної користі для держави немає.

По-друге, провести широку інформаційну кампанію про переваги, які відкриваються для бізнесу від запуску виконання Угоди про асоціацію.

По-третє, утворити невеликі підрозділи з європейської інтеграції в центральних органах виконавчої влади та обласних державних адміністраціях. При цьому забезпечувати горизонтальну координацію їх діяльності має нині існуючий Урядовий офіс з питань європейської інтеграції, а в майбутньому відповідний (перший) віце-прем'єр-міністр та спеціалізований орган — Державний комітет з євроінтеграції.

Крім того, важливо забезпечити відповідність нормам та стандартам ЄС всіх законів та підзаконних актів, які мають ухвалюватися в процесі здійснення реформ. Для того, щоб Угода про асоціацію стала дієвим інструментом системних перетворень в Україні, вкрай необхідно забезпечити створення та ефективне функціонування чіткої системи координації євроінтеграційної політики, наявність відповідних інституцій та підрозділів з достатніми повноваженнями.

Реформи повинні здійснюватися відповідно до норм та стандартів ЄС

Регіональний та глобальний фокус: вплив на Україну

Світова вугільна мозаїка та Україна

На світовому енергетичному ринку вугілля розглядають як відносно дешеве та стабільне джерело енергії. У світі щорічно видобувається біля 5 млрд. тонн вугілля. Події на сході України перетворили нашу державу з експортера вугільної продукції на імпортера. Більш того, в силу низки політичних факторів у листопаді запаси енергетичного вугілля (марка антрацит) на складах ТЕС скоротилися на чверть, що ставить під загрозу проходження опалювального сезону 2014/2015 р.

Світовий ринок вугілля конкурентніший за нафтовий і газовий, оскільки його родовища є майже в усіх країнах. Найбільший обсяг видобування припадає на такі країни, як Китай, США, Індія, Росія, Польща, Україна, Чехія. Втім вугільна промисловість багатьох країн в абсолютному вимірі дотується державою. Більшість європейських країн відмовились від видобутку вугілля. Однією з перших це зробила Велика Британія, прорахувавши, що їй дешевше імпортувати «чорне золото», ніж підтримувати національного виробника.

Серед країн Європейського Союзу потужною вугледобувною країною можна назвати Польщу. Головна перевага вугільної промисловості Польщі полягає у відносно низьких витратах на видобуток палива порівняно з іншими європейськими країнами, що пояснюється сприятливими гірничо-геологічними умовами його залягання. Нині потужності польського вуглепрому дорівнюють сумарному видобутку у Великій Британії, Німеччині, Іспанії та Франції. Втім в умовах поточної фінансової кризи польський уряд відмовився дотувати національне вугледобування, що спровокувало зростання ціни енергоресурсу на внутрішньому ринку. В результаті окремі шахти закрились та в цілому зменшився видобуток вугілля. У 2013 році Польща уклала договір з Росією на імпорту вугілля. Зокрема, найбільший російський експортер — промис-

Події на сході України перетворили нашу державу з експортера вугільної промисловості на імпортера

лова компанія СУЕК — поставив до Польщі 1 млн. тон вугілля. За даними Євростату, із січня до квітня 2014 року країна збільшила закупівлю російського вугілля на третину — до 2,5 млн.

Така проросійська спрямованість офіційної Варшави спричинила справжню кризу в гірничодобувній промисловості та призвела до акції протесту польських шахтарів, що відбулася у вересні поточного року на залізничному пункті пропуску на кордоні з Калінінградською областю. Понад 200 осіб перекрили колії в районі польського міста Бранево та не допустили в'їзд російського вантажу до країни. Комплекс чинників, що зумовив шахтарський страйк, наступний: розоренням гірничо-видобувних підприємств, безробіття, небажання влади йти на переговори та погодитись на компромісні рішення. Шахтарі вимагали ввести сертифікати якості для імпортного вугілля і прийняти закони, котрі б захищали інтереси національного вуглепрому. Інформаційна кампанія, що розгорнулася навколо висвітлення страйку шахтарів, спрямовувалась не стільки на критику уряду щодо закриття шахт, скільки на засудження дій чиновників щодо співпраці з Москвою. Власне, польські журналісти підкреслювали, що, купуючи вугілля в Росії, офіційна Варшава опосередковано підтримує агресивну зовнішню політику РФ. Аналітики та експерти підкреслювали, що сьогодні Польща переважно імпортує російський газ і в дуже малій кількості нафту, але якщо до цього переліку додати вугілля, то така залежність вже несе загрозу енергетичній безпеці держави.

Донедавна Україна була, як і Польща, великим видобувником кам'яного вугілля. Однак у зв'язку із останніми подіями на сході нашої країни, коли транспортну інфраструктуру та вугільні шахти, розташовані в центральній та північній частинах Донецької та південній частині Луганської областей, зруйновано, українська держава змушена вирішувати проблему постачання сировини, звертаючись до інших країн. До кінця 2014 року Україна потребує 1,5 млрд. грн., щоб заповнити дефіцит вугілля у 8 млн. т, як повідомив попередній міністр енергетики та вугільної промисловості Юрій Продан. Хоча в минулому році українська держава експортувала близько 7 млн. т вугілля. В результаті бойових дій на Донбасі сумарно з національно-

го енергетичного балансу випало більш ніж 80 шахт, або у кількісному вимірі 55%.

Нині нашій державі гостро не вистачає вугілля марок А (антрацити) і Т (виснажені). Власне, енергетичне вугілля марки А, на котрому працює половина з 14 великих українських ТЕС, є рідкісним енергоресурсом у глобальному вимірі. Його доля у світових вугільних запасах складає 1%. Для порівняння, ПАР минулого року із 72 млн. т вугілля експортувала лише близько 2 млн. т марки Антрацит. До того ж поставки вугілля з ПАР також опинились під загрозою зриву через скандал та непрозорість укладеного договору. За повідомленням голови українського представництва Steel Mont Trading Раджеша Кумара Сарая, компанія, дбаючи про свій імідж та репутацію, готова відмовилась від українського контракту. Першопричина дискусії — неналежна якість вугілля. Компанія зобов'язалась поставити вугілля, котре відноситься до категорії антрацитових та є так званним «худим антрацитом» або напівантрацитом. Його енергетична потужність набагато нижча, ніж антрациту марки А. Зрештою, конфліктна ситуація навколо південноафриканського вугілля лише загострила вугільну проблему, про що стало відомо широкому загалу, й Росія не упустила можливості використати «вугільне питання» на свою користь.

Вперше за історію своєї незалежності Україна опинилася в ситуації гострої нестачі вугілля та вимушено перетворилася з експортера на імпортера вугільної продукції. Водночас, приватні енергогенеруючі компанії, зокрема «Центренерго» та ДТЕК, висловлюють готовність імпортувати дефіцитне вугілля у російських постачальників, обґрунтовуючи свою рішення економічною доцільністю та спрощеною логістикою. Таким чином, до гострої залежності від російського газу та палива для атомних АЕС додалась ще й енерговугільна залежність. У кінці листопада поточного року Росія, посилаючись на технічні причини, які не згодилась пояснювати, припинила поставки вугілля до України. В результаті ненадійності російських постачаль-

Для уникнення залежності від російського вугілля, потрібна технічна реконструкція теплогенеруючої інфраструктури України

ників національна енергетична мережа отримала брак ресурсів для електрогенерації, що у комплексі з іншими чинниками стало причиною віяльних відключень електрики по всій Україні. Без сумніву, дії російських «партнерів» сфокусовані на погіршення й без того складної енергетичної ситуації в українській державі, підриві економіки та підвищенні «градусу» соціальної напруги. Більшість підприємств, прогнозуючи можливі перебої у газопостачанні, перевели виробничі процеси своїх компаній на електроресурси, натомість отримали перебої в подачі останніх (маються на увазі хлібопекарні, маслоцехи, ковбасні виробництва тощо). Брак вугілля спровокував дефіцит електроенергії. Щоб вирівняти баланс в єдиній енергетичній системі, офіційний Київ опинився в умовах, коли змушений імпортувати російську електроенергію. Скла-

дається враження, що Росія заздалегідь склала сценарій даної ситуації і тільки настав час кульмінації, як Москва виставила умову, — експорт електроенергії до України в обмін на безперебійні поставки електроенергії до Криму.

Для того, щоб уникнути залежності від російського вугілля, потрібна технічна реконструкція національної теплогенеруючої інфраструктури. Основною умовою цієї реконструкції є переведення ТЕС та ТЕЦ з твердого палива (вугілля) на рідке та газоподібне (мазут, коксовий та доменний газ, біомаса). Введення принципу локалізації при виборі енергогенерації, тобто кожен регіон України залежно від його фізико-географічних особливостей (запаси газу, нафти, вугілля, деревини тощо) реконструює свою теплогенеруючу енергетичну інфраструктуру.

Санкції та ціна на нафту тиснуть на російську економіку

Поточна кон'юнктура на світовому ринку нафти та раніше накладені санкції продовжують здійснювати негативний вплив на російську економіку в цілому та на золотовалютні запаси зокрема.

На минулому тиждні ОПЕК відмовилася знижувати квоту на видобуток нафти, зберігши її на рівні 2011 року — 30 млн. барелів на добу. Протягом останніх місяців ціна на нафту впала на 30%, і такі країни-виробники, як Іран і Венесуела, економіка яких потерпає від зменшення доходів, розраховували на узгодження скорочення видобутку. Швидше за все, в найближчі півроку рішення по скороченню видобутку прийняте не буде, що й надалі сприятиме падінню ціни на нафту. Причинами падіння цін є застій в європейській економіці, сповільнення темпів економічного зростання в Китаї та зростання видобутку сланцевої нафти у США. В результаті прийнятого рішення ОПЕК січневі ф'ючерси на нафту марки WTI блискучо відреагували — впали до 69,05 дол. за барель, Brent — 72,58 дол. за барель.

Російська сторона залишилась незадоволеною рішенням ОПЕК. Разом з котируваннями

нафти вниз пішли котирування рубля в парі з долларом і євро. В результаті європейська валюта впритул наблизилася до позначки 61 рубль, доллар — до 49 рублів. Така тенденція створює додатковий негативний тиск на російські золотовалютні запаси.

На початку листопада центробанк РФ відмовився від валютних інтервенцій на підтримку рубля. Проте у випадку настання форс-мажорних випадків центробанк готовий виходити на ринок з інтервенціями. За значимо, що станом на 1 грудня 2014 року золотовалютні резерви становили 418,9 млрд. дол. Скорочення з початку року склало майже 100 млрд. дол.

Скорочення російських золотовалютних резервів з початку року склало майже 100 млрд. дол.

На фоні падіння ціни нафти Росія змушена активно скуповувати золото. В значній мірі це обумовлено дією міжнародних санкцій, які позбавляють Росію можливості це золото продавати за кордон. Золото на внутрішньому ринку скуповують найбільші держбанки, такі як Ощадбанк і ВТБ. Далі вони продають його центробанку за рублі. Для купівлі долара центробанк друкує нові рублі і віддає їх фінустановам.

Така схема послаблює рубль та частково знижує вартість самого золота. Слід зазначити, що золото складає близько 10% від резервів центрального банку Росії, а його абсолютна частка в структурі резерву зростає, на відміну від валютних резервів.

Російські та західні аналітики стверджують, що більш жорсткі загрози російській економіці можуть виникнути при падінні резервів до 300-200 млрд. дол. Російське керівництво поки заспокоює російський бізнес та громадян, аргументуючи свою позицію відносно високим рівнем золотовалютних резервів. Проте є підстави вважати, що фактичний розмір російських резервів є меншим, ніж офіційно заявлений.

Перш за все, із суми резервів слід відняти золото і позицію країни у МВФ, вимірювану в спеціальних правах запозичення (СПЗ). За офіційними даними, на 1 грудня власне валюти в резервах РФ було 361,4 млрд. дол. З урахуванням того, що за тиждень Центробанк без особливих форс-мажорів може витратити до 1 млрд. дол., положення виглядає вкрай хитким.

Також варто звернути увагу на чималий розмір зобов'язань російських компаній перед західними кредиторами. За даними The Economist, зовнішні борги російських компаній складають на даний момент 500 млрд. дол., 130 млрд. дол. належить виплатити в наступному році. Росії не вдасться реструктурувати борг на західних ринках у зв'язку із дією санкцій. Крім того, у вересні російська влада дозволила закривати ресурсом резервних фондів бюджетні дірки. Дірок може виявитися дуже багато, оскільки бюджет Росії на 2015-2017 рр. розрахований виходячи із вартості нафти Brent 96 дол. за барель.

У таких умовах ймовірність відмови російського уряду виконувати свої боргові зобов'язання перед західними кредиторами у зв'язку з геополітичними та внутрішніми економічними проблемами суттєво зростає.

Реальний розмір золотовалютних резервів РФ може виявитись меншим, ніж офіційно заявлений

Метою публікації є оцінка основних зовнішньополітичних кроків України, аналіз представлення України у контексті глобальних процесів у регіоні та світі, а також огляд основних світових подій, що можуть мати вплив на подальший розвиток України та країн регіону. Окрема увага приділяється оцінці процесу європейської інтеграції України, зокрема питанням імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

@2014 Міжнародний центр перспективних досліджень (МЦПД)

У разі цитування обов'язкове посилання на МЦПД

Автор ідеї: Василь Філіпчук

Відповідальний за проект: Вадим Трюхан

Колектив експертів МЦПД: Вадим Трюхан, Володимир Притула, Ірина Івашко, Олена Захарова, Наталя Слободян, Василь Поворозник

Експерти Центру відкриті до спілкування з медіа. Для отримання фахових коментарів просимо звертатися до Директора з комунікацій МЦПД Світлани Судак:

ssudak@icps.kiev.ua

---

12 грудня 2014 року